पुत्राः पितृनिःश्वासपीडनात्"। इंसे स्त्रियं दत्त। कृष्ण-
मिव कृष्णं पितृमातृकुलसम्बन्धिमवश्यं परिशोध्यम् इत्यर्थः
एवमादिवचनैः कन्यासम्बन्धेनैव श्राद्धप्रतिपादनात् एत-
स्यापि वचनस्य तदेकवाक्यतया सौरान्विनपरत्वम्। सौर-
परत्वे लक्षणा स्यादिति चेन्न पौर्णमास्यन्तेऽपि तथात्वात्।
अतः सिंहोपक्रमे कृष्णपक्षे कन्यासम्बन्धिन्येव भागे
श्राद्धं स्यात् न सिंहसम्बन्धिनि अत पञ्चश्राद्धं तत्र
निवर्त्तत एव त्रिभागहीनमित्यादयः पक्षास्तत्र यथा-
सम्भवं योजनीयाः। कन्यासम्बन्धिन्यपरपक्षे श्राद्ध-
विधानात् उपक्रमे सिंहसम्बन्धेऽपि पक्षस्य कन्यासम्ब-
न्धेऽस्त्येवेति चेन्न एकस्य पक्षावयविनः पञ्चदशतिथ्या-
त्मकस्याभावात् अत एव पञ्चदशब्राह्मणसमुदायमध्ये
एकस्य पुरुषोत्तमस्यर्थे न सर्वेषां पुण्यभागिता यतन्मूलमे-
वेदं वचनं "कृत्तिकादिभरण्यन्तं वारा वा रविसप्तकाः।
नैते संयोगमात्रेण पुनन्ति सकलां तिथिम्"। एकस्य
तिथ्यवयविनोऽभावादित्यर्थः इतरथा तु पूर्वदिने रात्रौ
चतुर्थीभौमवारयोगे बुधवारेऽपि भौमयुक्तचतुर्थी
विहितस्नानदानाद्यापत्तेः। यदा समस्त एवापरपक्षः
सिंहार्के निपतेत् तदा तं पक्षं विहाय कन्यागतापर-
पक्ष एव श्राद्धम्। नन्वेवं पञ्चमपक्षविरोधः। तथा
कार्ष्णाजिनिः "शक्रध्वजनिपाताङ्को यः स्यात् पक्षस्तु
पञ्चमः। स विघ्नेऽपरः पक्षः श्राद्धं तत्र विधीयते।
पुत्रमायुर्धनं धान्यं भूतिमारोग्यमेव च। प्राप्नोति पञ्चमे
दत्त्वा श्राद्धं कामांस्तथा परान्। एतानेव हि हिंसन्ति
पञ्चमं यो व्यतिक्रमेत्। तस्मात्तमतिक्रमेद् विद्वान् पञ्चमे
पैतृकं विधिम्"। तथा जातूकर्ण्यः "आषाढीमवधिं कृत्वा
यः स्यात् पक्षस्तु पञ्चमः। तत्र श्राद्धं प्रकुर्वीत कन्यां
गच्छतु वा न वा"। आषाढः "अगतेऽपि रवौ कन्यां
श्राद्धं कुर्वीत यत्नतः। आषाढ्याः पञ्चमः पक्षः प्रथमः
पितृकर्मणि"। उच्यते एतेषां वचनानां भोजदेवप्रभृतिभि-
रविचितत्वेन प्रामाण्याभावात् प्रत्युत पुत्रादिफलसम्ब-
न्धावगमात् काम्यं तद्विभ्रति। कन्यागतस्य च नित्यत्वं
प्रागेव दर्शितम्। न च काम्याधिकारनित्याधिकारयो-
रेकशास्त्रार्थत्वं यावज्जीवाधिकरणविरोधात्। तद्यदि
फलार्थितया कन्यासम्बन्धरहित एव श्राद्धं कृतं
तथापि कन्यायामवश्यं कर्त्तव्यम्। वस्तुतस्तु श्राद्धभेदे
विधिगौरवापत्तेः कन्यागतश्राद्ध एव फलार्थितया पञ्चम-
पक्षानुष्ठानविधिः तदा च केवलपञ्चमपक्षे श्राद्ध-
मसङ्गतमेव "कन्यां गच्छतु वा नवेति" पञ्चमपक्षस्तत्रार्थे
न तु कन्यासम्बन्धाभावेऽपि श्राद्धविधानपरं प्राप्ते कन्या-
गतश्राद्धे गुणफलविधित्वात् तदसङ्गतं ब्रह्मपुराणे
"पौर्णमास्यन्तमासेनैव समस्ततिथिकल्पाभिधानात् अश्वयुक्
शब्दस्यापि पौर्णमास्यान्तपरत्वात् न सौरान्विनपरत्वम्
"आश्वयुज्यां तु कृष्णायां त्रयोदश्यां मघासु च" इति
ब्रह्मपुराणे एव अश्वयुक्शब्दस्यापि पौर्णमास्यन्तपरत्वावधा-
रणात् पौर्णमास्यान्विन एव मघा त्रयोदशी भवति न
दर्शान्ते, लक्षणा च सौरेऽप्यविशिष्टा। अतएव न सुस्थ-
त्वाय दर्शान्तपरतापि क्लृप्ततात्पर्यानुपपत्त्या लक्षणाया
धान्यमस्यधिकरणे दर्शितत्वात्। इदन्तु उच्यते शुक्लयुक्तैः
पौर्णमास्यान्तान्विनपरत्वे कन्यानिरपेक्षपञ्चमपक्षे पञ्चश्रा-
द्धादिकल्पा नित्यतयाऽवगम्यन्ते न कन्याविशिष्टा निरपेक्ष-
श्रुतेः अत एव न गुणफलविधिः। अत एव कन्यासम्बन्धा-
भावेऽपि प्रौष्ठपद्यूर्ध्वं पञ्चमपक्षे लक्षणपञ्चश्राद्धादिकं दर्श-
यति विष्णुधर्मोत्तरप्रथमकाण्डम् "उत्तरादयनात् श्राद्धं
श्रेष्ठं स्यात् दक्षिणायनम्। चातुर्मास्यञ्च तत्रापि
प्रसन्ने केशवे हितम्। प्रौष्ठपद्याः परः पक्षस्तत्रापि च
विशेषतः। पञ्चम्यूर्ध्वञ्च तत्रापि दशम्यूर्ध्वं मतोऽपरः।
लक्षा युक्ता च तत्रापि यस्तु राजंस्त्रयोदशी। तत्राश्वयं
भवेत् श्राद्धं मधुना पायसेन तु। सर्वस्वेनापि कर्त्तव्यं
श्राद्धमत्र नराधिप!। पराक्षभोजी त्वपचः श्राद्धमत्र
तु कारयेत्"। यानि च कन्याविषयाणि वचनानि
तानि पञ्चमपक्षनमेकशाखान्तरविधायकान्येव। कन्या
प्रौष्ठपद्यूर्ध्वं पञ्चमपक्षसद्भावेऽपि कन्यागतस्यापि श्राद्धस्य
नित्यत्वेनावगम्यमानस्य तन्त्रादेव सिद्धेर्न पृथक्करणम्।
यदा न कन्यासम्बन्धस्तदा कन्यायामपि नित्यत्वात् कर्त्त-
व्यमेव परन्तु पञ्चश्राद्धादिकल्पेषु प्रामाण्याभावात् सङ्गृ-
ह्यते अतः शास्त्रार्थे इति न्यायात् सकृदेव श्राद्धं कर्त्त-
व्यमुत अधिमासपाते तत्र श्राद्धं न कर्त्तव्यं यथा लघु-
हारीतः "अधिमासीकरणाद्धूर्ध्वं यत्किञ्चित् श्राद्धिकं भ-
वेत्। दृष्टं वाप्यथ वा पूर्तं तत्र कुर्यान्नकिञ्चन"
एवमधिमासदोषाभावादिना च तत्र श्राद्धाकरणे तु-
दावां कर्त्तव्यतायां श्राद्धं ब्रह्मपुराणे "यावत् कन्यातुलयोः
क्रमादाक्षे दिवाकरः। तावत् श्राद्धस्य कालः स्यात्
शून्यं प्रेतपुरं तदा"। अत्र कन्यातुलयोर्दिवाकरावस्थितेः
क्रमादेव प्राप्तत्वात् क्रमात् श्राद्धस्य कालः स्यादित्यन्वयः
कृष्णपक्षश्राद्धकालाभावेनेत्यर्थः।